

balo *jojjobovo ulje*, ali to bi bilo najbolje, pogotovo sada na početku.

Problem ostaje *smiljevo* ili *smiljovo ulje*. Pitač se koleba, ali kako smo i tu na početku, ja bih se priklonio nazivu *smiljovo ulje*, kao što sam, mislim opravdano, za *trešnjov* i *višnjov*.

Kad je o uljima riječ, onda treba spomenuti da se tvornice jestivih ulja kolebaju u izboru naziva za ulje od suncokreta. Nalazimo i *suncokretovo ulje* i *ulje suncokreta*. Nema nikakve sumnje da treba samo ono prvo.

Može se komu činiti da sam u ocjeni tih pridjeva bio liberalan ili subjektivan, no valja naglasiti da je teško naći jednoznačne odgovore u problematici gdje se presijecaju dva sustava, pogotovu kad se jedan sustav napušta, onaj po kojem od imenica za oznaku biljaka dolazi samo

-*ov* bez obzira na rod, sklonidbeni tip i završni glas i širi se onaj brojniji, po kojem se tvore pridjevi od imenica za oznaku osoba sufiksima -*ov*, -*ev*, -*in* s drugačijom raspodjelom. Valja naglasiti da je jezični sustav veoma složena pojava, pogotovu na leksičkome području, jer je nastao utjecajem raznih silnica i nije se lagano u njemu snalaziti, ali valja znati da ipak ima načina da odredimo kako što treba biti i da je potrebno nastojati da se to ostvaruje iako traži i određeni napor jer je za usvajanje i kulturu književnoga jezika zaista potreban napor. Bez njega i nema prave jezične kulture. Ako uza svu širokogrudnost dopustimo da popuste sve brane, tada dolazi poplava, a poplava, što bi se za takve pojave u književnome jeziku reklo stihija, raspuštenost, nije dobra.

Stjepan Babić

OSVRTI

“POSTHUMNO” I PUČKA ETIMOLOGIJA

U jednome mom članku lektor mi je promijenio riječ *postumno* u *posthumno*. Kad sam urgirao, lektor mi je odgovorio da je *postumno* srpski, a *posthumno* da je hrvatski. Začudio sam se toj “mudrosti”. Mjesto odgovora, otvorio je Brodnjakov *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika* i pokazao mi na stranici 401. da doista s lijeve, “srpske” strane stoji *postuman*, a s desne, “hrvatske” strane oblik *posthuman*. Kako mnogi danas *Razlikovni rječnik* uzimaju kao Sveto pismo i prihvaćaju sve što tamo stoji, odlučio sam takvima objasniti što je ispravno: *postumno* ili *posthumno*.

Riječ *postuman* potječe iz latinskoga

jezika. U latinskome imamo pridjev *posterus* koji znači “idući, sljedeći”. Komparativ toga pridjeva u latinskome glasi *posterior* (“kasniji, potonji”), dok je superlativ toga pridjeva dvostruk: *postremus* (“posljednji, krajnji”) i *postumus* (“najposlije rođen”). Taj drugi oblik superlativa upotrebljava se u latinskome i kao imenica muškoga roda u značenju “posmrće”, tj. “dijete rođeno poslije očeve smrti”. Prema tom obliku *postumus* načinili smo pridjev *postuman* i prilog *postumno* upravo u značenju “rođen/rođeno poslije očeve smrti”. Oblik *Postumus* javlja se u latinskome jeziku i kao vlastito ime. Taj oblik preuzimamo, prema pravilima o prilagodbi vlastitih imena iz latinskoga jezika, u obliku *Postum*.

Otkud sada oblik *posthuman/postumno*? – Oni koji su htjeli etimološki obja-

sniti riječ *postumus* vjerojatno su nagadali: *post* znači "poslije", ali što mu je to *umus*? Kako riječ *postumus* znači "posmrće", tj. dijete rođeno nakon što je otac već pokopan u zemlju, vjerojatno je, tumačili su, drugi dio složenice bio *humus* "zemlja", odnosno drugi je dio u vezi s glagolom *humare* "pokopati, ukopati". I tako su smatrali da je u riječi *posthumus* glas (odnosno slovo) *h* opravdan i da mu je tu po etimologiji mjesto te su riječ *postumus* počeli pisati i izgovarati s aspiracijom, tj. *posthumus*.

Međutim, nije tako! Spomenuta riječ nije postala od *post-humus* nego od *pōst-mōs, što je pod utjecajem raznih glasovnih promjena dalo *postumus*.¹

Naši rječnici i priručnici (npr. Klaićev *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1990; Babić-Finka-Mogušev *Hrvatski pravopis*, Zagreb, 1996.), ako i navode oblik s aspiracijom, tj. *posthumus*, redovito ga upućuju na oblik bez aspiracije. Nijemci, koji su pedantni u svemu, u svojim rječnicima i enciklopedijama redovito uz natuknicu *posthum* stavljaju napomenu "pogrješno mjesto *postum*" (npr. G. Wahrig: *Deutsches Wörterbuch*, München, 1981. ili *Brockhaus-Lexikon in 20 Bänden*, Wiesbaden, 1982. Riječ *postumus* (u značenju "posmrće") prihvaćena je u nas u tome obliku, tj. bez aspiracije, i kao naziv u udžbenicima i priručnicima iz rimskoga prava (npr. A. Romac: *Rječnik rimskog prava*, Zagreb, ³1989. ili udžbenik istoga autora: *Rimsko pravo*, Zagreb, ⁵1994.). Prof. Babić me je upozorio na članak *Hrvatski viteški san* u *Hrvatskome slovu* od

4. rujna 1998., str. 8. U tome se članku javlja ime *Postum*, ali, zanimljivo, na jednome mjestu u obliku *kralj Ladislav Postumus*, a malo dalje *kralj Ladislav Postum*. Taj se hrvatsko-ugarski kralj navodi u 3. izdanju *Opće enciklopedije Jugoslavenskog leksikografskog zavoda* (sv. 5., Zagreb, 1979.) u obliku *Ladislav V. Postum*, a u *Hrvatskome općem leksikonu* (Zagreb, 1996.) kao *Ladislav V. Posthum*. Inače, *Opća enciklopedija* ima i oblik *postumus* (sv. 6., Zagreb, 1980.), tj. uvijek bez aspiracije. Hrvatski opći leksikon, naprotiv, ima i *posthuman* s aspiracijom, ali *postumus* bez aspiracije, iako su, kako sam pokazao, sve tri riječi, *Posthum*, *postuman* i *postumus*, istoga podrijetla.

Etimologija tipa *post-humus* naziva se pučkom etimologijom. To je nestručno prilagođavanje pojedine riječi na temelju sličnosti ili istovjetnosti s nekom drugom dobro poznatom riječi. Klasičan je primjer u njemačkom jeziku kad je pučka etimologija riječ *Sintflut* < starovisokojemački *sin[t]vluot* 'opći potop' preoblikovala u *Sündflut* dovodeći početak složenice u vezu s riječi *Sünde* 'grijech'.² Slično je, na primjer, i kod nas kad se riječ *moralno* tumači kao "ono što se mora", tj. dovodi se u vezu s glagolom *morati*, a ekonim *Banja Luka* (što znači 'banova luka', odnosno 'banova livada') okreće se u *Bajna Luka*, tj. 'čarobna luka'.

No, da zaključim: Iako je oblik *posthuman* dosta uvriježen, on nije ispravan. Treba biti *postuman*, *postumno*, *postumus*, *Postum*.

Domagoj Grečl

- 1 Usp. A. Walde, *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, ³1954.; A. Ernout – A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris, 1959.; E. Pertsch, *Langenscheidts Handwörterbuch Lateinisch-Deutsch*, Berlin, 1981.
- 2 Usp. Duden Band 7. *Etymologie. Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache*, Mannheim, 1963.